

Gossena, str. 305—316) i što mogu romanisti koji se sami ne bave proučavanjem toponima očekivati od rezultata toponomastike, osobito historijske (str. 316—328). Malo je Talijana koji kao Vārvaro kritički gledaju na Bartolijeve arealne norme i koji tako moderno misle o etimologiji pa će i odgovarajuća poglavlja osobito osmo koje pretpostavlja znatan teoretski korak naprijed zanimati sve romaniste.

XI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas. Organizado por el Consejo Superior de Investigaciones Científicas. *Actas.* Publicadas por Antonio Quilis con la colaboración de Ramón B. Carril y Margarita Cantarero, I—IV, Madrid 1968, str. XVI — 2220.

Od 7 plenarnih predavanja i 162 referata koji su bili održani na XI međunarodnom kongresu romanista u Madridu od 1. do 9. IX 1965. tiskano je u ovim monumentalnim Aktima koji su nedavno (tek 1970, a ne 1968. god. kako na njima stoji) izašli njih 150. Nedostaje jedno predavanje (P. Aebischer, *Anthroponymie et linguistique*) i 18 referata. Dodajmo preliminarno da su tu objavljena samo tri referata sudionika iz SFRJ (autori su im: A. Grad, J. Kolonomos i M. Skubic, v. niže) dok su nam od referata N. Banaševića (*Pour une édition critique des »Notes sur la Servie«*) i B. Nasteva (*La place de l'aroumain dans la Romania balkanique*) poznati samo rezimeji (tiskani u programu Kongresa, str. 89 i 134—135) a od onih V. Draškovića (*La versification du »Pèlerinage de Charlemagne«*) i S. Škerlja (*Le classement de la matière syntaxique*) samo naslovi.

Kao što se i moglo očekivati s obzirom na veliki broj kongresista iz Španjolske, Portugala i Latinske Amerike (164 od svega 433 sudionika) i na mjesto održavanja Kongresa, najveći se broj tema (njih 55) tiče iberoromanskih jezika i književnosti a zatim francuskog i okcitanskog (29). Mnogo je manje pažnje bilo posvećeno italomanskim jezicima (talijanski 8, furlanski 2) i rumunjskom (6). Ostatak se tiče opće lingvistike i filozofskih disciplina u vezi s jezikom (20), opće romanistike s vulgarnim latinskim (21 + 2) i komparativnih odnosno kontrastivnih studija u kojima se tretiraju obično po dva geografski udaljena romanska jezika (7). Prilozi su podijeljeni na 19 sekcija na osnovu problematike koja se proučava; sekcije 14.—19. (= IV sv.) i poneki prilozi iz ostalih sekcija (3 plenarna predavanja, tiskana u I sv., i skoro cijela 4. sekcija *La latinidad periférica en la época antigua y moderna*) tiču se isključivo Iberoromanije.

Zbog ograničena prostora osvrnut ćemo se samo na referate koji se bave značajnijim lingvističkim i filološkim pitanjima. Nećemo se, dakle, baviti priložima koji se bave disciplinama pomoćnim za romaniste. Najprije ćemo se osvrnuti na radove opčelingvističkog i romanističkog sadržaja a zatim na one koji se bave pojedinim romanskim jezicima, od rumunjskoga do portugijskoga. Paginacija se ne prekida pa nema potrebe da citiramo i sveske ako im znamo dimenzije: I (do 420. str.), II (1060), II (1710), IV (2220).

Pri citiranju zadnjom brojkom obuhvaćamo i priključene diskusije (ukoliko ih ima).

Od općelingvističkih priloga ističu se posebno plenarna predavanja K. Baldingera (*Problèmes fondamentaux de l'onomasiologie*, str. 175—213) i B. Migliorinija (*L'uditorio ideale del locutore e del coniatore di parole*, str. 117—130). Zadnji rad bio je u međuvremenu tiskan i u »LN«, XXVI, 1965, str. 101—108. B. Hála (*La palatalisation*, str. 1115—1123) daje dobar fonetski prikaz raznih vrsta palatalizacije u romanskim i neromanskim jezicima. A. de Vincenz ističe paralelizam nekih fonoloških i semantičkih kategorija razvijajući učenje E. Coseriu i drugih semantičara strukturalista (*Pour une typologie des structures sémantiques*, str. 693—702) a W. Rothe s pravom ustaje protiv shvaćanja da se jezici »kvare« udaljavajući se od flektivnog »savršenstva« te tu tobožnju dekadenciju proglašava mitom koji treba ukloniti iz lingvistike skupa s mnogim drugim albocentričkim predrasudama (*La décadence des langues: un mythe*, str. 365—375). Konačno, finski romanist J. Ahokas nastoji razgraničiti folklor, etnografiju i dijalektologiju ukazujući ujedno na mogućnosti interdisciplinarne suradnje na tom području (*Des rapports de la dialectologie et du folklore*, str. 1427—1437).

Od romanističkih priloga istakli bismo osobito plenarno predavanje I. Iordana koji, iako se ne smatra strukturalistom, žali da romanska lingvistika sporo usvaja suvremene metode i sve više gubi pravo na časni naslov *praeceptrix linguisticae* (*Problèmes généraux de la linguistique romane*, str. 103—116).

Žaliti je da *Versuch einer neuen Typologie der romanischen Sprachen* koji najavljuje E. Coseriu nije još objavljen jer rad tog istaknutog panromanista (*Sincronía, diacronía y tipología*, str. 269—283) predstavlja zaista nesvakidašnji prilog klasifikaciji romanskih jezika u eri generativno-transformacijske gramatike s kojom se autor ne slaže u potpunosti iako je sam prije Chomskoga došao do nekih postavki koje se obično njoj pripisuju. I J. Pohl sprema klasifikaciju po novim kriterijima (*Un cas notable de redondance: ordre, fonction, sémantique*, str. 661—667). Njom se bave i Rumunji D. Copceag (*Elementos para una tipología general de los idiomas románicos*, str. 255—268) i G. Ivanescu *La formation des langues romanes occidentales*, str. 303—310) dok Španjolac J. Mondéjar studira *La caracterización de las lenguas románicas*, str. 311—325, u namjeri da na moderan način impostira problem arhaizma kojim se bavi i B. Foster (*Le concept de l'archaïsme dans les langues romanes*, str. 1479—1487). Poljak S. Widlak zanima se za eufemizam (*Le fonctionnement de l'euphémisme et la théorie du champ linguistique: domaine roman*, str. 1031—1052) dok O. Ducháček analizira *Les problématiques de la théorie des champs linguistiques*, str. 285—297.

Distribucionalistički studira gramatičke morfeme u imenskoj grupi M. Manoliu (*Innovations dans la structure du groupe nominal roman. Relations obligatoires au niveau des séquences de morphèmes*, str. 1281—1296) dok J. Klare nastavlja, uz pomoć teoretskih postavki W. E. Bulla, polemiku B. Pottiera i H. Lüdtkea s IX romanističkog kongresa o *Aspects structuraux de la position de l'adjectif épithète en roman*, str. 1251—1262.

Specifičnosti rumunjskog suvremenog leksika ističe W. Bahner (*Le néologisme et le problème de la synonymie en roumain comparé à d'autres*

langues romanes, str. 637—647) dok W. Bal ukazuje na široko polje rada koje čeka romaniste na afričkom tlu (*Trabajos de filología románica y temas de investigaciones lingüísticas relacionados con el África negra*, str. 425—436).

L. Michelena utvrđuje, na osnovu najstarijih baskijskih romanizama, da je latinsko »s« bilo dorsalno (kao u talijanskom) a ne apikalno (kao španjolsko »s«) (*Lat. s:el testimonio vasco*, str. 437—489). U prapovijest romanske deklinacije imenica vode nas D. Gazdaru (*Privilegio del acusativo o sincretismo de los casos en español?*, str. 1769—1784) i R. Harris (*La structure des paradigmes en latin vulgaire*, str. 391—398). H. Lüdtke drži da su arabizirani Berberi, gros arapskih vojski na Pirenejskom poluotoku, odgovorni za aglutinaciju arapskog člana u posuđenicama što se dogodilo ne samo u španjolskom nego i u jezicima islamiziranih plemena od jezera Čad do Atlantika, zbog istog, berberskog posredništva a čega nema u Siciliji jer tamo nije bilo Berbera (*El beréber y la lingüística románica*, str. 467—472; usp. i kritičke primjedbe G. B. Pellegrinija). A. Niculescu prati na širokom planu različite romanske podsisteme učtive forme ličnih zamjenica (*Fenomeni di diversificazione e interferenza nell'espressione pronominale della cortesia*, str. 1327—1341) dok E. Tanase drži da je vokativ zapravo nominativ II lica imenica (*De la cuarta categoría morfológica del sustantivo: la persona*, str. 1395—1403). W. Mańczak razvio je i na tom Kongresu svoju poznatu teoriju o frekvenciji morfema kao načelnom uzročniku »nepravilnog« fonetskog razvoja (*Développement irrégulier dû à la fréquence d'emploi en français et en espagnol: données numériques*, str. 549—559). Th. Berchem geolingvistički studira razvoj i iradijaciju katalonskog i okcitanškog perifrazičnog perfekta (*Considérations sur le parfait périphrastique VADO + INFINITIF en catalan et gallo-roman*, str. 1159—1170). Konačno, M. Sandmann proučava neke probleme romanske paratakse koje nisu riješili G. Antoine, W.-D. Stempel, B. Pottier i M. Dessaintes (*Problemas de parataxis*, str. 1369—1381).

Jedan stari pravac istraživanja, više shvatljiv u doba kad je trebalo isticati romanstvo rumunjskog jezika nego danas, nastavljaju Rumunji iz SR Rumunjske A. Avram (*Parallèles phonétiques et phonologiques roumaino-portugaises*, str. 1067—1078), F. Sădeanu (*Parallèles espagnols-roumains dans la syntaxe du verbe*, str. 1865—1874) i O. Tudorică (*Algunas concordancias fraseológicas rumano-españolas*, str. 1903—1910) i emigranti V. Buescu, *Concordances arabo-turques en portugais et roumain*, str. 1171—1184) i E. Lozovan (*Latinité d'Afrique et de Dacie*, str. 457—466). Svi ti članci sadrže i dobre metodološke uvode i obilnu bibliografiju. S druge strane, G. Brun *El fonetismo español frente al francés*, str. 1717—1731) i J. Lago Alonso (*Consideraciones sobre el uso del indefinido y de la forma »SI« + potencial en español y en francés*, str. 1785—1789) studirali su te teme u kontrastivne svrhe.

Tri briljantna rada svjedoče o visokoj razini koju je postigla rumunjska lingvistika (I. Coteanu, *Prémises pour la reconstruction du lexique proto-roumain*, str. 539—547; D. Macrea, *La terminologie scientifique et technique dans la langue roumaine contemporaine*, str. 715—726; i C. Maneca, *Considerazioni sopra la frequenza dei vocaboli nella lingua romena letteraria*, str.

561—595); svi se obilatlo služe tehnikom matematske lingvistike i kombinatorike. Značajni su i sintetski prikaz A. Rosettija *Sur le roumain commun*, str. 1139—1148, i na rumunjskom materijalu egzemplificiran *Sur la notion de »interdialectes«* B. Cazacua, jedan od rijetkih radova s područja standardologije u romanistici (str. 1457—1467).

Uz *Esquisse d'une phonologie générative de l'italien* R. J. Di Pietra (str. 1079—1090) u kome je upotrebljen stariji generativni model kojeg se autor kasnije odrekao ističu se, na području italijanistike, samo dva rada: Rumunjka A. Giurescu dolazi distribucionalističkom metodom do zaključka da su talijanske posvojne zamjenice zapravo posvojni pridjevi (*Y a-t-il un pronom possessif en italien?*, str. 1217—1224) a J. Palermo dodaje nove argumente u prilog teze o latinsko-romanskom kontinuitetu na Siciliji (*Le problème de la continuité du latin en Sicile*, str. 399—412). Radovi T. Franceschija i G. B. Pellegrinija o talijanskim dijalektološkim atlasima danas su prilično zastarjeli zbog kašnjenja u tiskanju tih Akata. Suradnici Lingvističkog atlasa Sredozemlja požalit će što G. Massignon čija se *L'ancienne barque de pêche en Corse*, str. 1549—1566, ovdje objavljuje, nije više na životu.

Između brojnih francističkih radova (među kojima se nalazi i rad slovenskog romanista A. Grada, *Quelques remarques sur la syntaxe des pronoms personnels sujets en a. français*, str. 1225—1244) ističu se svježinom pogleda ovi prilozi: J. Warthelet-Willem (*Considérations sur le lexique des chansons de geste françaises*, str. 619—634) studira epske klišeje u onomasiološkoj perspektivi po metodi koju je inauguirao na toj građi, ostavši skoro usamljen, H. E. Keller, u čuvenoj monografiji o vokabularu Wacea; H. Lewicka (ne znajući za u to doba tek obranjenju tezu Ch. Rohrera) na suvremen način analizira francusku tvorbu imenica za akciju (*Pour une histoire structurale de la formation des mots en français*, str. 649—659); A. Rey, u opsežnom radu *Structure et diachronie en sémantique lexicographique*, str. 669—691, sluti novine koje će generativna gramatika unijeti u leksik a H. G. Koll misli uspjeti gdje su E. Lerch i K. Vossler zakazali tražeći *Critères, méthodes et exemples pour l'étude des rapports entre langue et »pensée nationale«* dans la *Romania, notamment en français*, str. 921—950. Dok Al. Lorian dokumentirano prodire u jedno zanemareno područje (*Les latinismes de syntaxe en français*, str. 1263—1280) a G. Moignet studira s guillaumističkih pozicija povijest sistema lične zamjenice (*Pour une systématique historique: l'histoire du système du pronom personnel français*, str. 1315—1326), Rumunjka S. Reinheimer prati odnose čvaju francuskih sufiksa zadržavajući se najduže na suvremenoj sinkroniji (*Les suffixes -iser et -ifier en français*, str. 1361—1368) a Poljakinja U. Damska-Prokop pronicljivo ulazi u *Problèmes syntaxiques dans le »nouveau roman«* (str. 1185—1195).

Sve će romaniste zanimati plenarno predavanje *Où en sont les études sur la langue catalane* (str. 45—101), u kome je A. M. Badia Margarit opisao mučnu sadašnjicu tog jezika koji se bori za svoja prava u javnom životu čemu je mnogo pripomogla njegova znanstvena afirmacija na međunarodnom nivou prigodom VII romanističkog kongresa u Barceloni. Ostala 4 ka-

talaništička priloga (od kojih neki zahvaćaju i gaskonjsko odnosno okcitanško područje) zanimat će samo specijaliste.

Španjolski je u središtu pažnje 2. plenarna predavanja (M. Alvar, *Estado actual de los atlas lingüísticos españoles*, str. 151—174; R. Lapesa, *Evolución sintáctica y forma lingüística interior en español*, str. 131—150) i 32 referata (od tih su 5 posvećena judeo-španjolskome: među njima za nas su osobito važni radovi J. Kolonomos, *Observations sur les différences entre les parlars judéo-espagnols de Bitola (Monastir) et Skopje (Üskub)*, str. 2145—2149, i Rumunja M. Sale, *Elementos balcánicos en el judeo-español*, str. 2151—2160. Zanimljivo je da među bugarskim hispanizmima koji su svi došli u taj jezik preko drugih jezika ima veoma malo posuđenica iz židovskog španjolskog (usp. I. Petkanov, *Los elementos léxicos españoles en la lengua búlgara*, str. 2085—2096).

Od radova koji se tiču starošpanjolskog spomenut ćemo, uz rad slovenskog romanista M. Skubica (*Pretérito simple y compuesto en los primeros textos castellanos*, str. 1891—1901) samo dva rada: S. Sola P. de Roncal daje novo, uvjerljivo tumačenje za riječ *rades* kod G. de Bercea, pjesnika 13 st. (*Nueva interpretación de «rades» en Berceo*, str. 609—618) a J. Martínez Ruiz obrađuje novopronađene arhivske dokumente iz Granade (1565—1969. god.), važne za *Thesaurus nominum (Antroponimia morisca granadina en el siglo XVI y su interés para la onomástica hispánica)*, str. 1935—1956).

Ostali se radovi bave većinom suvremenim španjolskim. Ističemo jedini rad pisan novijom generativnom metodom C. P. Otera (*El otro «se»*, str. 1841—1851). S. Mariner osvjetljava *El femenino de indeterminación*, str. 1297—1313, tj. morfeme *la, las* i sl. u idiomima tipa *por las buenas, me la pagarás* itd., dok L. Sáez Godoy istražuje kako se sve u španjolskom može izraziti ideja budućnosti (*Algunas observaciones sobre la expresión del futuro en español*, str. 1875—1890. A. Llorente Maldonado de Guevara autor je dvaju priloga: u prvom studira jedan prelazni govor (*Algunas características del habla de la Rioja Alta*, str. 1981—2003) a u drugom etimološki obrađuje *La toponimia árabe, mozárabe y morisca de la provincia de Salamanca*, str. 2005—2021. Za studij jezika u kontaktu zanimljiv je prilog V. Lamíquiza (*Galicismos del español parisiense*, str. 1927—1933) koji je obradio francuski utjecaj na govor 270.000 Španjolaca što žive u Parizu. Koje je opozicije evropski standard izgubio u regionalnoj varijanti glavnog grada Meksika saznajemo iz značajnog priloga J. M. Lope Blanca (*La reducción del paradigma verbal en el español de México*, str. 1791—1808). Nastoji odvojiti dvije strane komponente španjolskog leksika G. Colón u *Acera de los préstamos occitanos y catalanes del español*, str. 1913—1925. Uz vrlo bogatu bibliografiju L. B. Kiddle svrstava u 4 glavne pojmovne grupe hispanizme koji su prodrli u stotinjak amerindijskih jezika od Kalifornije do Ognjene Zemlje (*Hispanismos en las lenguas indígenas de América*, str. 2069—2084). Filologe i lingviste će zanimati opsežna studija A. Porquerasa Maya o španjolskom pendantu francuskog i talijanskog idioma za neizrecivo (*Función de la fórmula «no sé qué» en textos literarios españoles (siglos XVIII—XX)*, str. 2161—2181, studija G. E. Sansonea o porodu talijanskog jedanaesterca u španjolsku književnost

(*F. Imperial e la penetrazione dell'endecasillabo italiano in Spagna*, str. 1669—1701) i rad J. Arcea koji uspoređuje original Tassova *Aminte* i prijevod J. de Jáureguia (*Italiano y español en una traducción clásica: confrontación lingüística*, str. 801—816).

Od luzitanističkih radova ističemo samo tri: A. Tovar raspravlja o novo-uočenim supstratima (*La lengua lusitana y los sustratos hispánicos*, str. 491—497), S. Elia daje bogat opći uvod u *Diacronia e expressivismo fónico*, str. 1091—1104, a C. Micusan (*A propos d'une classification morphologique et sémantique des locutions adverbiales en portugais contemporain*, str. 1811—1822) daje uz temu odličan općelingvistički uvod, koristan i za nespe-cijaliste.

Manlio Cortelazzo, *L'influsso linguistico greco a Venezia*, »Linguistica«. Collezione di monografie originali o tradotte di linguistica generale, speciale ed applicata diretta da Carlo Tagliavini, 2, Bologna 1970, str. LXVIII—384.

Za razne talijanske »sjeverne« i »južne« grecizme postoji već priličan broj studija i sintetskih djela pa se čini skoro nevjerojatno da Venecija, nekad i sama istaknuti dio Bizantskog Carstva i njegova pomorsko vojna i trgovačka baza, na važnoj liniji između isto tako bizantske enklave Grada i Ravenskog Egzarhata, nije dosada bila s te strane dolično obrađena. Tog se posla prihvatio poletni M. Cortelazzo kome već dosad dugujemo brojne veće i manje radove o leksičkim utjecajima grčke i druge istočnosredozemne provenijencije u talijanskome.

Autor je grecizme u mletačkome podijelio u dvije skupine: *grecismi attivi* (str. 1—257) su takve posuđenice koje su se u Veneciji upotrebljavale i često još uvijek upotrebljavaju u govoru dok su *grecismi passivi* (str. 259—338) takvi grecizmi koji se obično tiču grčkih realija a najčešće se nalaze samo u dokumentima venecijanskih trgovačkih i upravnih kancelarija na Levantu i u Grčkoj (Cipar, Kreta, Eubeja, Peloponez) pa je sva prilika da se u metropoli i nisu govorili. Nije obuhvatio općeromanske grecizme koji su došli preko vulgarnog latinskog a obuhvatio je arabizme (npr. *arsenāl*, kome je posvetio opširan članak, str. 28—33) i turcizme koji su u mletački došli preko grčkoga, što je — oboje — opravdano s gledišta suvremene lingvistike.

U opsežnom predgovoru (str. XI—LXVIII) autor se osvrnuo na dosadašnje studije o grčkoj jezičnoj ekspanziji koju, što se Venecije tiče, dijeli na 4 perioda da zatim upozori na neke konstante u distribuciji grecizama po semantičkim sferama i na neke zakonitosti u njihovu fonetskom izgledu. Dolazi do zaključka da se može s puno prava govoriti i o *oberitalienische Gräzität* ali da se taj ne iscrpljuje u leksičkoj iradijaciji iz Ravenne i iz Venecije. Sigurno je da grecizmi u nekim talijanskim dijalektima, smještenim u podnožju Alpi i daleko od mora, nisu tamo bili »parašitirani« pa ako im se ne može naći traga u srednjovjekovnim dokumentima spomenutih dvaju najjačih centralnih grecizama u tom dijelu Italije, onda treba rješavati slučaj po slučaj, s mnogo strpljivosti. Ne treba gubiti iz vida ni moguće dalmatsko